

vých kódexov a preto aj unifikácie, kodifikácií a rekodifikácií, vzniku jednotlivých nových kódexov v 60. rokoch minulého storočia. V prvorepublikovom období to boli rozličné zjazdy právnikov, v povojnovom období, najmä však od 60. rokov minulého storočia aktívnu výmenu myšlienok vo svete práva a právnej vedy plnili rôzne celoštátne vedecké konferencie, prípadne aj s medzinárodnou účasťou.

Azda najčastejšie rezonujúce meno na stránkach *Právneho obzoru*, a teda aj v publikácii, je meno *Štefana Lubyho*. To už každý z nášho sveta práva, slovenského i československého, vie, prečo.

Prečo je publikácia o storočnici časopisu *Právny obzor* prínosná? Lebo tvorba a aplikácia práva sa spája v najväčšej miere s právnikmi. A svet právnikov zahŕňa štúdium práva, akademické prostredie, periodickú i monografickú spisbu, jednotlivé právnické povolania a ich výkon – tvorbu a aplikáciu práva – ústavné orgány – štátnu správu – verejnú správu – i súkromnoprávnu sféru. Keďže *Právny obzor* oslávil vysoký vek, podrobnejšie prizretie sa mu znamená podrobnejšie prizretie sa celej našej spoločnosti.

Už sme viackrát zažili krízu, viackrát sme sa očisťovali, potom sme sa očisťovali z očisťovania. Častokrát nedoceňujeme, alebo preceňujeme. Nevadí. Najmä, že uvažujeme a neprestávame „hľadať správnu cestu“, nielen súkromne, či v komunite právnikov (alebo aj v akejkoľvek inej), ale aj úplne verejne. Dobré, že sa obzeráme za tými, na pleciach ktorých sme vyrástli. Našu históriu v podstatnej miere vždy tvorili právnici a súčasťou toho bol posledných 100 rokov i *Právny obzor*. Zodpovedná úloha. Veľa zdraru do ďalších rokov.

Martina Gajdošová*

Gábris T. – Jáger R. Najstaršie právo na Slovensku? Pokus o rekonštrukciu predcyrilometodského normatívneho systému. Bratislava: Wolters Kluwer v spolupráci s Právnickou fakultou UK v Bratislave, 2016, 311 s.

Práce k najstarším dejinám práva sú za posledné desaťročia veľmi zriedkavé. Pravdou na druhej strane je, že metodologické uchopenie najstarších právno-historických tém v spojitosti s náležitou jazykovou predprípravou je vec pomerne náročná. Vedeckou bariérou sa stáva tiež aj samotná torzovitost prameňov, ich zložitité vyjadrenie a náležitý vedecký prístup k nim. Je preto obzvlášť potešujúce, že dvaja slovenskí právní historici sa podujali na uvedený vedecký projekt s cieľom identifikovať najstaršie archaické právo našich slovanských predkov, usadených v strednej Európe a vytvárajúcich prvé predštátne útvary známe pod názvom Samova ríša, Nitrianske a Moravské kniežatstvo a prvý štátny celok¹ západných Slovanov, nesúci zaužívaný historický názov Veľká Morava (respektíve

* Doc. JUDr. Mgr. Martina Gajdošová, PhD., Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave. E-mail: martina.gajdosova@truni.sk

¹ Väčšina súčasných právnych aj všeobecných historikov sa prikláňa k téze o prvotnej fáze vývoja k štátu, o stave Moravy ako štátu *in statu nascendi*.

niektorí autori dnes už preferujú len označenie Morava). Svoje úsilie zhmotnili do monografie s netradičným ale výstižným polemickým názvom. Autori recenzovanej publikácie svoj vedecký zámer už slovenskej a českej právno-historickej obci čiastočne načrtli, a to viacerými štúdiami riešiacimi problematiku archaického práva, práva (Veľkej) Moravy a jeho inštitútov. Svoj výskum ohraničili „predcyrilometodským“ obdobím ako hornou časovou hranicou výskumu, bez vytýčenia hranice dolnej, nakoľko nie je možné „vždy presne určiť, kedy sa začali jednotlivé termíny používať na označenie redlíc zachytených vo veľkomoravských pamiatkach – či totiž ide len o vplyv predchádzajúcich misionárov, alebo ide o termíny, ktoré označovali právne významné redlie aj v dávnejšej minulosti“ (s. 17).

Monografiu jej autori rozdelili na dve základné časti – všeobecnú a osobitnú – so špecifickým, na seba nadväzujúcim informačným poslaním. Vo všeobecnej časti predstavili metodológiu a pramennú bázu k dejinám Veľkej Moravy a sčasti aj slovanského sveta. V osobitnej časti sa pokúsili o rekonštrukciu právneho systému prvej štátnosti na našom území – (Veľkej) Moravy. Z titulu, že ide po dlhej odmlke pre slovenskú aj českú právnu históriu o nový, respektíve novokontextualizovaný prístup k dejinám najstaršieho normatívneho systému západných Slovanov, autori museli pristúpiť k širšiemu teoreticko-metodologickému úvodu v rámci prvej kapitoly, kde rozvinuli také otázky, ako je súčasné chápanie entogenézy Slovanov, problematiku definovania slovanských právnych dejín a ich prameňov, pričom sa prikláňajú k preferovanej téze o pluralite Slovanov, slovanského práva a teda slovanských právnych dejín. Následne predstavili základné historické pramene slovenskej a veľkomoravskej proveniencie s priblížením súčasného a historického stavu ich bádania a poznania. Okrem tzv. juridík (t. j. normatívnych textov, známych z česko-slovenskej právnej histórie, ako je *Súdny zákonník pre ľud, Nomokánon, Ustanovenia svätých otcov*, a tiež pre viacerých historikov *iuridikum sui generis Anonymná homília*), medzi pramene poznania slovanského práva zaradili aj naratívne pramene: listiny, listy, hagiografickú literatúru či liturgické a nepísané pramene. Hoci ide z väčšej časti o cyrilometodské právne pramene, písané v staroslovenčine, alebo aj v jej neskorších odpisoch a redakciách (autormi archaicky nazývané ako právne pamiatky), ktoré majú sekundárnu pridanú hodnotu, a iste sú ovplyvnené u nás málo prebádaným vplyvom Byzancie, tieto pramene sa museli nutne dostať do vedeckého záberu autorov z dôvodu absencie priamych dobových prameňov k slovanskému, veľkomoravskému právu a jeho terminológii. Na druhej strane si však aj samotní autori recenzovanej monografie uvedomovali, že zámer rekonštrukcie právneho poriadku a právnych vzťahov na (Veľkej) Morave na základe rozboru uvedených prameňov nebude celkom možný, keďže preskriptívna aj naratívna (deskriptívna) podstata v skúmaných prameňoch nepoukazuje na verný obraz práva veľkomoravskej spoločnosti, ale ide o idealizovanú predstavu tvorcov týchto noriem, respektíve ich objednávateľov, ktorými bola najskôr vládnuca elita veľkomoravského štátu, teda išlo o predstavu, aké by právo na (Veľkej) Morave malo byť, najmä po kresťanskej konverzii a prijatí jej normatívno-morálnych kánonov. Z tejto premisy a pod vplyvom historicko-lingvistickej analýzy potom autorská dvojica vyvodila zásadnú vedeckú hypotézu: „ak aj totiž tieto texty nepredstavovali prakticky aplikované právo, resp. nereferovali o skutočne vynucovanom práve, ktoré by nahradilo predcyrilometodské právo, je vysoko pravdepodobné, že tieto pamiatky obsahujú ešte predcyrilometodskú terminológiu, ktorú zapisovatelia použili pri tvorbe normatívnych textov v staroslovienskom jazyku.“ (s. 17). Ergo ich tvorcovia *Konštantín* a *Metod* využívali zrejme vtedajšiu právnu terminológiu, dobre pochopiteľnú moravskému obyvateľstvu, ako racionálny predpoklad úspešnosti jej akceptácie. Autori si uvedomili doterajšie preceňovanie veľkomoravských písaných

prameňov, presnejšie ich normatívneho obsahu, a odmietli ho. Zvolili nový metodologický prístup skúmania oblasti úpravy, ktoré „*doboví tvorcovia (prekladatelia, prispôbovatelia zahraničných textov) považovali za dôležité, a ktoré vzťahy teda zrejme považovali za problematické a naopak, ktoré normy v komparácii s pôvodnými vzormi vynechali, t. j. ktoré otázky zámerne neupravili*“ (s. 265). Cez prizmu uvedenej tézy potom príkladne v druhej časti recenzovanej monografie identifikovali v oblasti trestnoprávnej terminológie viaceré kľúčové právne termíny, ako napríklad vražda – pôvodne primárne nepriateľské konanie, či iné konanie v zlom úmysle [ktoré až po zániku (Veľkej) Moravy nadobudlo význam vraždy v dnešnom zmysle]. Vo vecnom práve autori poukázali na neexistenciu termínu súkromné vlastníctvo pôdy (vlastníctvo pôdy ešte nemalo povahu individuálneho, nanajvýš kolektívneho vlastníctva), alebo naopak v rodinnom práve na pozíciu termínov manželstva, vena, obvenenia, ktoré terminologicky patria ešte do predcyrilometodského obdobia.

Interdisciplinarita uvedenej vedeckej témy autorom ponúkala možnosť vysporiadať sa i so zložitou otázkou použiteľnosti a aplikácie lingvistických metód pre účely právnej histórie. Vo vedeckom prístupe prijali za svoje existujúce, najmä jazykovedné metódy, a aplikovali ich, čo je v našom česko-slovenskom právno-historickom priestore inovatívne. Konkrétne sa opierali o lingvistické metódy (porovnávacia jazykoveda, historická sémantika či historická lexikológia) a teórie, najmä teóriu *lingvistickej stability* (čiže stability právnych termínov v širšom historickom čase) a teóriu *sémantickej motivácie* [sledujúcu významové premeny (osobitne v diachrónnom aj synchronnom vzťahu) pojmov a termínov a ich skupín, tzv. sémantických polí]. Vo svojej podstate predstavili výskum slovnej a špeciálne právno-terminologickej zásoby v jej historickom kontexte, a to v kontexte historickej premeny používania (vzniku a zániku) slov, petrifikácie a historickej stability ich významu, či naopak ich historickej konverzie v ich jazykovom posune. Predmetný tzv. historicko-lingvistický prístup je v našich podmienkach vítaným a žiaducim. Ide o prístup, ktorý je v európskych podmienkach etablovaný vzhľadom na skutočnosť, že už v 60. rokoch 20. storočia v Nemecku sa zaznamenali prvé vedecké výsledky pri „rekonštrukcii“ germánskeho práva. Zo súčasných autorov boli podnetnými práce takých historikov a lingvistov ako sú slovinská právna historička *Katja Škrubej*, nemecká historička a jazykovedkyňa *Irene Wiehl*, československí historikovia *Vladimír Procházka*, *Rudolf Rauscher* a ďalší.

Recenzovanú monografiu možno zaradiť medzi prínosné právno-historické práce, a to z niekoľkých dôvodov. Prvým z nich je „oprášenie“ staronovej právno-historickej témy, ktorá si vyžadovala oslobodenie od zaužívaných klišé. Autori otvorili a polemicky predstavili mnohé tézy (počiatku štátnosti, vzťahu mocenského (štátneho) útvaru a jeho práva, ponímania vlastníctva v archaickej právnej kultúre, postavenia subjektov práva vo veľkomoravskom období a pod.). Autori využili nový prístup a akoby opätovne zdôraznili potrebu multidisciplinariny vedeckého prístupu. Prácu možno zaradiť medzi prvotné historické práce venujúce sa procesu terminologizácie všeobecných pojmov, ktoré v právnom jazyku nadobúdajú svoj špecifický, odborný charakter. Autori si uvedomili viaceré styčné charakteristiky tvorby každého právneho jazyka, tak súčasného, živého, ako aj minulého a dávno zaniknutého a to výskyt dvoch protichodných javov v terminologizácii: terminologickej stability, ktorá sa v jednotlivých historických obdobiach pri takých pojmoch ako pravda, súd alebo právo ustálila a zovšednela (či možno povedať zrigidnela) a terminologickej dynamike a variabilite vedno s takými fenoménmi, ako je existencia neologizmov a archaizmov, pojmová konverzia (čiže posun v jazykovom význame) či polysémia (mnoho-

značnosť). Malou výčitkou je vyskytujúci sa popisný a niekde nad mieru rozvláchny štýl či občasne sa vyskytujúce opakovanie faktov a notorií.

Recenzovaná monografia autorskej dvojice *T. Gábris* a *R. Jáger* vo svojej náročnej úlohe vyslovenej už v titule práce formou otázky (teda či išlo o právo, či bolo najstarším a vôbec či niečo ako najstaršie právo je v ľudských možnostiach možné spoznať) splnili dvojakým spôsobom – ponúkli totiž okrem odpovedí aj mnoho otázok. A práve toto bolo a je pre vedeckú prácu cenným.

Miriam Laclavíková* – Adriana Švecová**

* Doc. JUDr. Miriam Laclavíková, PhD., Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave. E-mail: miriam.laclavikova@truni.sk.

** Doc. PhDr. JUDr. Adriana Švecová, PhD., Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave. E-mail: adriana.svecova@truni.sk.